

# اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر پر خاشگری، تنظیم هیجان و حل مسئله

## اجتماعی در نوجوانان بزهکار شهر زاهدان

حبیباله نوا<sup>۱\*</sup>، علیرضا گنجعلی<sup>۲</sup>

۱. کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان، زاهدان، ایران. (نویسنده مسئول).

۲. مربی گروه روانشناسی بالینی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان، زاهدان، ایران.

فصلنامه راهبردهای نو در روان‌شناسی و علوم تربیتی، دوره هفتم، شماره بیست و ششم، تابستان ۱۴۰۴، صفحات ۳۳-۴۵

### چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر پر خاشگری، تنظیم هیجان و حل مسئله اجتماعی در نوجوانان بزهکار شهر زاهدان انجام گرفت. روش پژوهش نیمه‌آزمایشی از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری شامل تمامی نوجوانان پسر بزهکار مقیم در کانون اصلاح و تربیت شهر زاهدان در نیمه اول سال ۱۴۰۲ می‌باشد که از این جامعه آماری به روش نمونه‌گیری هدفمند، تعداد ۳۰ نفر انتخاب و به‌صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه قرار گرفتند. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه پر خاشگری باس و پری (۱۹۹۲)، پرسشنامه دشواری‌های تنظیم هیجانی گراتز و رومر (۲۰۰۴)، پرسشنامه حل مسئله اجتماعی دی‌زوریل و همکاران (۲۰۰۲) و پروتکل آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل استوارت و جونز (۲۰۰۹) می‌باشد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون کوواریانس چندمتغیره استفاده شد. نتایج نشان داد بین پس‌آزمون نمرات پر خاشگری، تنظیم هیجان و حل مسئله اجتماعی در گروه آزمایش و گواه تفاوت معناداری وجود دارد و آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر پر خاشگری، تنظیم هیجان و حل مسئله اجتماعی به‌طور قابل توجهی اثربخشی دارد؛ بنابراین با توجه به شرایط نوجوانان بزهکار مقیم در کانون اصلاح و تربیت، تحلیل رفتار متقابل می‌تواند روش درمانی سودمندی جهت بهبود و تقویت مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی در نوجوانان بزهکار باشد.

**واژه‌های کلیدی:** آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل، پر خاشگری، تنظیم هیجان، حل مسئله اجتماعی.

## مقدمه

امروزه مسئله بزهکاری<sup>۱</sup> و رفتارهای نابهنجار در نوجوانان به صورت یکی از حادثترین و پیچیدهترین مسائل اجتماعی در جوامع مختلف انسانی درآمده است که تأثیری منفی روی سیستمهای آموزشی، بهداشتی، شغلی و قضایی دارد (اعظمی و همکاران، ۲۰۲۳؛ دویچ<sup>۲</sup> و همکاران، ۲۰۱۲). پیدایش جوامع مختلف، افزایش جمعیت و وقوع جرائم پدیده‌ای نوظهور در اجتماع بشری تلقی نمی‌شود، بلکه آن‌ها همواره با هم‌قرین و همزاد بوده‌اند. ولی از آغاز پیدایش جوامع تاکنون شاید هیچ زمانی آدمی تا این حد با معضلی به نام بزهکاری در جامعه روبرو نبوده است (خان‌محمدی اطاقسرا و همکاران، ۱۳۹۳). به‌طوری‌که نگاهی گذرا به آمارهای موجود لزوم این نگرانی را خاطرنشان می‌کند. در سال ۲۰۱۴، ۱ میلیون و ۶۲۶ هزار نوجوان در ایالات متحده دستگیر شدند (ترینیداد<sup>۳</sup> و همکاران، ۲۰۲۰). در روسیه نیز در سال ۲۰۰۱، ۱۹ هزار نوجوان به زندان فرستاده شدند. درحالی‌که در آلمان خشونت علیه نژادهای غیرآلمانی سبب نگرانی شده است (احمدی و همکاران، ۱۳۹۷).

در انگلستان درصد قابل توجهی از حملات، سرقت‌ها و قاچاق مواد مخدر توسط افراد با سنین ۱۰ تا ۲۵ سال انجام شده است (رو و اش<sup>۴</sup>، ۲۰۰۸). نرخ متخلفان نوجوان در استرالیا دو برابر بزرگسالان مجرم می‌باشد (موسسه جرم‌شناسی استرالیا<sup>۵</sup>، ۲۰۱۰). در ایران نیز میزان بزهکاری رو به افزایش است و سن بزهکاری از ۲۰ سال به ۱۴ سال کاهش پیدا کرده است (صدری و همکاران، ۱۳۹۵) و آمارها بیانگر این است که بیش از ۳۱ درصد محکومان قضایی در سنین ۱۴ تا ۲۴ سال بوده‌اند (رعیت ابراهیم‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۴). زمانی این مسئله در بین نوجوانان ریشه می‌دواند، نه تنها بیانگر بزرگی مشکل است، بلکه سبب نگرانی و حساسیت بیشتری جهت یافتن علل گرایش نوجوانان به رفتارهای بزهکارانه و ارائه راهکارهایی مناسب می‌شود (کارول<sup>۶</sup> و همکاران، ۲۰۱۳).

تبیین‌های متعددی در زمینه‌ی بزهکاری نوجوانان مطرح شده است که یکی از بهترین تبیین‌ها در این حیطه، نقص در کنترل خشم، تنظیم هیجان<sup>۷</sup> و حل مسئله اجتماعی<sup>۸</sup> می‌باشد (هوبن و ویرمن<sup>۹</sup>، ۲۰۱۶؛ داوترز<sup>۱۰</sup> و همکاران، ۲۰۰۹) که هسته اصلی بروز علائم گوناگون در تعداد زیادی از اختلالات روانپزشکی، از جمله اختلالات شخصیت مرزی<sup>۱۱</sup> و اختلال شخصیت ضداجتماعی<sup>۱۲</sup> در نظر گرفته شده‌اند (مبینی و همکاران، ۲۰۰۷؛ ماتیاس<sup>۱۳</sup> و همکاران، ۲۰۰۲). خشم و پرخاشگری هیجان‌های جهان‌شمولی هستند که در تمامی فرهنگ‌ها دیده می‌شوند و یکی از شایع‌ترین مشکلات رفتاری هستند که سبب ناراحتی و پریشانی دیگران می‌شوند و

<sup>1</sup> Crime

<sup>2</sup> Deutsch

<sup>3</sup> Trinidad

<sup>4</sup> Roe & Ashe

<sup>5</sup> Australian Institute of Criminology

<sup>6</sup> Carroll

<sup>7</sup> Excitement Regulation

<sup>8</sup> Social Problem Solving

<sup>9</sup> Hoeben & Weerman

<sup>10</sup> Daughters

<sup>11</sup> Borderline Personality Disorder

<sup>12</sup> Antisocial Personality Disorder

<sup>13</sup> Mathias

بهداشت روانی جامعه را مختل می‌کنند. پرخاشگری مفهوم بسیار پیچیده‌ای است و از یک سو تحت تأثیر عوامل موقعیتی و روان‌شناختی و از سوی دیگر، تحت تأثیر عوامل ژنتیک و زیست‌شناختی می‌باشد (استریت<sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۱۶؛ ون وین<sup>۲</sup> و همکاران، ۲۰۲۲).

روانشناسان اجتماعی عمل پرخاشگری را رفتار آگاهانه‌ای می‌دانند که هدف آن اعمال درد و رنج جسمانی یا روانی می‌باشد (شی<sup>۳</sup> و همکاران، ۲۰۱۶). نتایج پژوهش بوش<sup>۴</sup> (۲۰۰۹) نشان داده است که پرخاشگری از شاخص‌های مهم پاره‌ای از اختلالات روانی مانند اختلال سلوک<sup>۵</sup>، اختلال شخصیت ضداجتماعی و اختلالات خوردن به شمار می‌آید (بوش، ۲۰۰۹). گروهی از متخصصان سلامت روان در آمریکا با مطالعه ۵۴۱ نوجوان ۱۳ تا ۱۸ ساله بزهکار دریافتند که میزان مشکلات درونی‌سازی از جمله افسردگی<sup>۶</sup> و شکایات جسمانی و مشکلات برونی‌سازی از جمله پرخاشگری در این نوجوانان دو برابر بیشتر از سایر نوجوانان است (کوهن<sup>۷</sup> و همکاران، ۲۰۲۰). نتایج پژوهش‌های مختلف نشان می‌دهد که رفتارهای پرخاشگرانه در نوجوانی با افزایش رفتارهای مجرمانه در بزرگسالی همبستگی مثبت دارد (دلیسی<sup>۸</sup> و همکاران، ۲۰۲۱؛ دلیسی، ۲۰۱۶؛ دیشیون و پترسون<sup>۹</sup>، ۲۰۱۵).

علاوه بر این، نقص در تنظیم هیجان از عوامل بزهکاری در نوجوانان محسوب می‌شود (جعفری و همکاران، ۱۳۹۶). تنظیم هیجان به‌عنوان فرآیندی است که از طریق آن، فرد هیجان‌های خود را به‌منظور ارائه پاسخ‌های متناسب با مطالبات محیطی، به‌طور هوشیار و ناهشیار تعدیل یا تنظیم می‌کند (آلدو<sup>۱۰</sup> و همکاران، ۲۰۱۰). مطالعات انجام‌شده حاکی از آن است که بزهکاری نوجوانان با هیجان‌خواهی در آن‌ها رابطه دارد، این مؤلفه در کنار کنترل تکانه از عوامل مهم پیش‌بینی‌کننده بزهکاری در نوجوانان محسوب می‌شود (پیچ و گالتنی<sup>۱۱</sup>، ۲۰۱۳). در پژوهشی که به‌صورت فراتحلیل انجام شد، نقش خودآگاهی هیجانی با بزهکاری موردبررسی قرار گرفت و یافته‌ها نشان داد که بین خودآگاهی هیجانی و بزهکاری رابطه منفی وجود دارد و بالا بودن احساس شرم و گناه به‌عنوان عناصر خودآگاهی هیجانی سبب کاهش بزهکاری در افراد می‌گردد (اسپریت<sup>۱۲</sup> و همکاران، ۲۰۱۶).

در خصوص تأکید بر نقش تنظیم هیجان، نتایج پژوهش چو و گالهان<sup>۱۳</sup> (۲۰۱۹) نشان می‌دهد نوجوانانی که در یک سال گذشته روابط با کیفیت پایین با دوستان خود داشته‌اند، با احتمال بیشتری به رفتارهای بزهکارانه دست خواهند زد و همچنین نوجوانانی که قربانی قلدری و کودک‌آزاری قرار گرفته‌اند، احتمالاً به میزان بیشتری هیجان‌های منفی را تجربه می‌کنند که این هیجان‌های منفی به‌طور معناداری با رفتارهای بزهکارانه بعدی در ارتباط است و تا حدی واسطه ارتباط بین کیفیت دوستی و رفتارهای

<sup>1</sup> Street

<sup>2</sup> Van Veen

<sup>3</sup> Xie

<sup>4</sup> Bush

<sup>5</sup> Conduct Disorder

<sup>6</sup> Depression

<sup>7</sup> Cohen

<sup>8</sup> DeLisi

<sup>9</sup> Dishion & Patterson

<sup>10</sup> Aldao

<sup>11</sup> Peach & Gaultney

<sup>12</sup> Spruit

<sup>13</sup> Cho & Galehan

بزهکارانه محسوب می‌شود. نتایج پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که ضعف در توانش‌های تنظیم هیجان با مشکلات درون‌ریزی در نوجوانان همبستگی دارد (محمودپور و همکاران، ۱۳۹۹؛ محمودی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۹).

مضاف بر این، نقص در مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی نیز از عوامل بزهکاری در نوجوانان محسوب می‌شود (چو و گالهان، ۲۰۱۹). افزایش توانایی حل مسئله اجتماعی، راهبرد مقابله‌ای مهمی است که می‌تواند فرد را قادر سازد، موقعیت‌های مشکل‌آفرین روزمره و تأثیر هیجانی آن‌ها را به‌خوبی کنترل کند و از این طریق تنیدگی روان‌شناختی را کاهش دهد، به حداقل رساند و یا از آن پیشگیری کند (شیخ‌الاسلامی و همکاران، ۱۳۹۶). اگر این الگو صحیح باشد، پس ناتوانی در حل مسئله اجتماعی یکی دیگر از علل گرایش نوجوانان به رفتارهای بزهکارانه است. حل مسئله اجتماعی فرآیندی را شامل می‌شود که فرد جهت کشف و شناسایی پاسخ‌های مقابله‌ای سازگارانه به‌منظور مواجه‌شدن با موقعیت مشکل‌زای خاص در زندگی روزمره تلاش می‌کند (دیزوریل<sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۱۱).

در همین راستا، پژوهش‌ها نشان می‌دهد که نوجوانان با پرورش خویشتن‌داری و مهارت حل مسئله اجتماعی، در برابر خواسته‌های بین‌فردی و اجتماعی، بهتر و توانمندتر رفتار می‌کنند و همچنین در برابر برانگیختگی‌های محیطی، کمتر تحریک می‌شوند و کنترل بیشتری بر عواطف و هیجانات خوددارند (مرادی و همکاران، ۱۳۹۴)؛ بنابراین کسب این مهارت‌ها به‌صورت مستقیم در کاهش تعاملات مشکل‌زا با دیگران تأثیرگذار است. این در حالی است که نوجوانان بزهکار با نقص‌هایی در مهارت‌های اجتماعی مواجه هستند (کرد نوقابی و همکاران، ۱۳۹۶). بر این اساس، بهبود توانایی حل مسئله اجتماعی در نوجوانان توانمندی‌های روانی و اجتماعی را در آن‌ها ایجاد و تقویت می‌کند که در کاهش پرخاشگری و رفتارهای بزهکارانه اثرگذار می‌باشد (کندی<sup>۲</sup> و همکاران، ۲۰۲۰).

در حال حاضر، دیدگاه‌های نظری متفاوتی با رویکرد متفاوت در پی بهبود توانمندی‌های افراد و به‌ویژه نوجوانان بزهکار در زمینه‌ی کنترل خشم، تنظیم هیجان و حل مسئله اجتماعی هستند. از جمله این رویکردها می‌توان به رویکرد شناختی رفتاری، عقلانی هیجانی، سیستمی، نظریه انتخاب و تحلیل رفتار متقابل<sup>۳</sup> اشاره نمود. تحلیل رفتار متقابل، نظریه روانشناسی ارتباطات است که توسط اریک برن<sup>۴</sup> در سال ۱۹۵۰ میلادی ارائه گردید و به لحاظ کاربرد آن در حل مشکلات هیجانی و رفتاری، موردتوجه جامعه روانشناسی بوده است (صرامی و همکاران، ۱۳۹۶). مشاوره تحلیل رفتار متقابل یک رابطه کمک‌کننده است که در آن درمانگر واجد شرایط، با بهره‌گیری از روش‌های تحلیل رفتار متقابل، آگاهی «بالغ» را از چشم‌انداز حل مسئله در مراجع بیا در گروه افزایش می‌دهد (هافمن<sup>۵</sup> و همکاران، ۲۰۲۰).

<sup>1</sup> D'Zurilla

<sup>2</sup> Kennedy

<sup>3</sup> Transactional Analysis (TA)

<sup>4</sup> Eric Berne

<sup>5</sup> Hoffman

روش تحلیل رفتار متقابل جهت ایجاد تغییر از طریق شیوه‌های مناسب مبتنی بر اینجا و اکنون به کار گرفته می‌شود و هدف آن افزایش آگاهی‌شناختی و هیجانی مراجع نسبت به حوزه‌ی خاص آسیب‌دیده (مشکلات در روابط و تنظیم هیجانی) است (کیم<sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۱۷). تحلیل رفتار متقابل به روابط و مشکلات درونی فرد و رابطه انسان‌ها با یکدیگر توجه ویژه‌ای دارد و اعتقاد به این است که اگر افراد با یکدیگر روابط سالم، صمیمانه و صادقانه داشته باشند و آن را جایگزین روابط مخرب، منفی و تحقیرآمیز نمایند، قادر خواهند بود که از فشارهای روانی خود و دیگران بکاهند و از زندگی لذت بیشتری ببرند (خدابخشی و همکاران، ۱۳۹۵). درواقع تحلیل رفتار متقابل در عین سادگی این توانایی را دارد که افکار و احساسات، شناخت بهتری از خود به دست آورد و در نتیجه با آگاهی بیشتر به نقاط ضعف و قدرت خود، رفتارهای سالم و سازنده‌ای را اختیار نمایند، همچنین فرد را توانمند می‌سازد که در بحران‌ها توانایی تجزیه و تحلیل مشکلات را داشته باشد (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۱).

بنابراین، انتظار می‌رود آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل با ارائه راهکارهایی که در زمینه همدلی متقابل و بیان احساسات در فضایی همراه با پذیرش خود و طرف مقابل، کنترل هیجان‌های منفی، حل مسئله، خوش‌بینی و برقراری روابط مکمل، اثربخشی بالایی بر کاهش پرخاشگری و افزایش توانایی تنظیم هیجان و حل مسئله اجتماعی در نوجوانان بزهکار داشته باشد. لازم به ذکر است در پژوهش‌های پیشین تأثیر این رویکرد در درمان مسائل مربوط به منحرفان رفتاری، سوءمصرف‌کنندگان مواد و بزهکاران (کامپوس<sup>۲</sup>، ۲۰۱۸؛ فام<sup>۳</sup>، ۲۰۱۷؛ رحمتی و همکاران، ۱۳۹۸؛ آقاییوسفی و منجم، ۱۳۹۴؛ کاظمی و همکاران، ۱۳۹۱)؛ از جمله بهبود مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی (صرامی و همکاران، ۱۳۹۶)، کنترل مهارت و تنظیم هیجانی (سکونینا و آلهشین<sup>۴</sup>، ۲۰۱۵) نشان داده شده است.

بر این اساس، با توجه به روند رو به افزایش بزهکاری در جامعه و به‌خصوص در بین نوجوانان به‌عنوان قشر آسیب‌پذیر جامعه و همچنین، تأثیری که پرخاشگری بالا و مهارت‌های تنظیم هیجان و حل مسئله اجتماعی ضعیف می‌تواند در گرایش نوجوانان به سمت رفتارهای بزهکارانه داشته باشد، ارائه آموزش‌هایی در جهت بهبود این مهارت‌های هیجانی و اجتماعی ضروری می‌باشد که در این حوزه با توجه به مبانی نظری ارائه‌شده، به نظر می‌آید که اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر بهبود این عوامل زمینه‌ساز بزهکاری، می‌تواند مؤثر باشد؛ بنابراین، با توجه به مطالب مطرح‌شده و نظر به فقدان مطالعات کافی پیرامون بررسی اثربخشی این رویکرد درمانی بر بهبود توانایی‌های هیجانی و اجتماعی در نوجوانان بزهکار به‌ویژه پرخاشگری، تنظیم هیجان و حل مسئله اجتماعی آن‌ها، پژوهش کنونی با هدف بررسی اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر پرخاشگری، تنظیم هیجان و حل مسئله اجتماعی در نوجوانان بزهکار کانون اصلاح و تربیت شهر زاهدان صورت گرفت.

<sup>1</sup> Kim

<sup>2</sup> Campos

<sup>3</sup> Pham

<sup>4</sup> Sokovnina & Aleshin

## روش پژوهش

روش پژوهش از نظر شیوه اجرا نیمه‌آزمایشی از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه گواه و از نظر هدف کاربردی می‌باشد. جامعه آماری شامل تمامی نوجوانان پسر بزهکار مقیم در کانون اصلاح و تربیت شهر زاهدان در نیمه اول سال ۱۴۰۲ می‌باشد که از این جامعه آماری به روش نمونه‌گیری هدفمند، تعداد ۳۰ نفر با رعایت ملاک‌های ورود و خروج پژوهش جهت شرکت در دوره آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل انتخاب و به‌صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۱۵ نفره) و گواه (۱۵ نفره) قرار گرفتند. ملاک‌های ورود به پژوهش شامل رضایت آزمودنی برای شرکت در پژوهش، حضور در کانون اصلاح و تربیت زاهدان، دامنه سنی ۱۴ تا ۱۸ سال، سطح تحصیلات پایه تحصیلی پنجم ابتدایی به بالا، فاقد بیماری روانپزشکی و پزشکی مستلزم مصرف دارو و عدم مصرف داروهای روان‌گردان، و ملاک‌های خروج از پژوهش شامل داشتن سابقه بستری در بخش روانپزشکی، حضور در جلسات مشاوره و روان‌درمانی به‌غیر از مداخله، عدم شرکت منظم در جلسات و عدم همکاری در تکمیل پرسشنامه‌ها در دو مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون بودند.

ابتدا از نوجوانان بزهکار انتخاب‌شده ثبت‌نام به عمل آمد و اطلاعات جمعیت شناختی آنان ثبت گردید و اطلاعاتی نیز پیرامون پژوهش (شامل تعداد جلسات، طول هر جلسه، شیوه اداره جلسات و...)، تصادفی سازی (قرار گرفتن تصادفی آزمودنی‌ها در گروه آزمایش و گواه)، محرمانه بودن تمامی اطلاعات و حق خروج از پژوهش در هر زمانی که تمایل داشتند، ارائه گردید و موافقت آنان جهت شرکت در پژوهش به‌صورت کتبی اخذ شد، سپس آزمون‌های پژوهش در مرحله پیش‌آزمون اجرا و نتایج اولیه هر ۳۰ آزمودنی ثبت شد. در مرحله بعدی، گروه گواه در حالت انتظار ماند و آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل برای گروه آزمایش به مدت هفته‌ای دو بار در قالب ۱۰ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای به اجرا درآمد. در پایان مداخله درمانی نیز مجدد آزمودنی‌های هر دو گروه آزمایش و گواه، به‌وسیله آزمون‌های پژوهش مورد ارزیابی قرار گرفتند. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه پرخاشگری باس و پری<sup>۱</sup> (۱۹۹۲)، پرسشنامه دشواری‌های تنظیم هیجانی گراتز و رومر<sup>۲</sup> (۲۰۰۴)، پرسشنامه حل مسئله اجتماعی دی‌زوریل و همکاران (۲۰۰۲) و پروتکل آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل استوارت و جونز<sup>۳</sup> (۲۰۰۹) می‌باشد.

**الف) پرسشنامه پرخاشگری:** نسخه جدید پرسشنامه پرخاشگری توسط باس و پری در سال ۱۹۹۲ تدوین شد. این پرسشنامه شامل ۲۹ ماده و ۴ زیرمقیاس (پرخاشگری بدنی، پرخاشگری کلامی، خشم و خصومت) می‌باشد. در پژوهش سامانی (۱۳۸۷) نتایج ضریب بازآزمایی برای چهار زیرمقیاس (با فاصله ۹ هفته) ۰/۸۰ تا ۰/۷۲ و همبستگی بین چهار زیرمقیاس ۰/۳۸ تا ۰/۴۹ به دست آمد. جهت سنجش اعتبار درونی این مقیاس از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج بیانگر همسانی درونی زیرمقیاس پرخاشگری بدنی ۰/۸۲، پرخاشگری کلامی ۰/۸۱، خشم ۰/۸۳ و خصومت ۰/۸۰ بود. لازم به ذکر است ضریب پایایی این پرسشنامه به شیوه بازآزمایی در ایران برابر با ۰/۷۸ به‌دست‌آمده است. همچنین همبستگی بالا بین هر یک از زیرمقیاس‌ها با نمره

<sup>1</sup> Buss & Perry<sup>2</sup> Gratz & Roemer<sup>3</sup> Stewart & Joines

کل پرسشنامه، همبستگی ضعیف عوامل با یکدیگر و مقادیر ضریب آلفای کرونباخ بیانگر کفایت و کارایی بالای این پرسشنامه است.

ب) پرسشنامه دشواری‌های تنظیم هیجانی: این پرسشنامه توسط گراتز و رومر در سال ۲۰۰۴ تدوین شد، دارای ۳۶ عبارت و ۶ خرده مقیاس (عدم پذیرش پاسخ‌های هیجانی، دشواری‌های دست زدن به رفتار هدفمند، دشواری کنترل تکانه، فقدان آگاهی هیجانی، دسترسی محدود به راهبردهای تنظیم هیجانی و فقدان شفافیت هیجانی) می‌باشد. نمرات بالاتر در این پرسشنامه بیانگر دشواری‌های بیشتر در حوزه تنظیم هیجان‌ها است. نتایج مربوط به بررسی پایایی، نشان می‌دهد که این پرسشنامه دارای ضریب پایایی ۰/۷۱ تا ۰/۸۱ است و ضریب پایایی زیرمقیاس‌ها به شیوه بازآزمایی (به فاصله زمانی ۱۴ ماه) در دامنه‌ای از ۰/۴۸ تا ۰/۶۱ قرار دارد (گارنفسکی<sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۰۲). در ارتباط با روایی پرسشنامه نیز بررسی‌ها بیانگر روایی سازه و پیش‌بین کافی برای این مقیاس است (گراتز و رومر، ۲۰۰۴). در پژوهش سامانی و صادقی (۱۳۸۹) نیز پایایی این پرسشنامه به روش آلفای کرونباخ بین ۰/۶۲ تا ۰/۹۱ و به روش بازآزمایی بین ۰/۷۵ تا ۰/۸۸ قرار داشت.

ج) پرسشنامه حل مسئله اجتماعی: فرم کوتاه پرسشنامه حل مسئله اجتماعی - تجدید نظر شده - توسط دیزوریل و همکاران در سال ۲۰۰۲ تدوین شد. این پرسشنامه، یک سیاهه خودگزارشی است که مهارت‌های حل مسئله اجتماعی را می‌سنجد و دارای ۲۵ ماده و ۵ خرده مقیاس (جهت‌گیری مثبت نسبت به مسئله، جهت‌گیری منفی نسبت به مسئله، سبک حل مسئله منطقی، سبک حل مسئله تکانشی / بی‌دقت و سبک حل مسئله اجتنابی) می‌باشد. پایایی این پرسشنامه به وسیله بازآزمایی بین ۰/۶۸ تا ۰/۹۱ و با استفاده از آلفای کرونباخ بین ۰/۶۹ تا ۰/۹۵ قرار دارد (دیزوریل و همکاران، ۲۰۰۲). اعتباریابی این پرسشنامه توسط بیانی و بیانی (۱۳۸۹) با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد و برای کل آزمون برابر با ۰/۸۶ به دست آمد. همچنین دیزوریل و همکاران (۲۰۰۲)، روایی این آزمون را با استفاده از روش تحلیل عاملی و همبستگی با سایر ابزارهای اندازه‌گیری حل مسئله اجتماعی ارزیابی کردند و در تمامی این تحلیل‌ها روایی آزمون را تأیید کردند.

د) آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل: در پژوهش کنونی، آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل عبارت بود از برنامه آموزشی برگرفته از کتاب روش‌های نوین در روانشناسی تحلیل رفتار متقابل (استوارت و جونز، ۲۰۰۹) که طی ۱۰ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای طراحی و برگزار شد. راهنمای عملی و ساختار جلسات گروهی تحلیل رفتار متقابل در جدول شماره ۱ گزارش شده است.

<sup>1</sup> Garnefski

## جدول ۱. محتوای جلسات آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل (استوارت و جونز، ۲۰۰۹)

| جلسه  | هدف                                                                                                                                                                                                         | فعالیت                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|-------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| اول   | برقراری رابطه درمانی، تحلیل ساختاری ساده حالات نفسانی، تشریح تاریخچه زندگی و روابط بین فردی                                                                                                                 | معارفه و آشنایی با اعضای شرکت کننده در گروه، معرفی دوره آموزشی – درمانی به طور کلی، تنظیم قرارداد مشاوره با اعضای حاضر در جلسه و توافق بر سر اهداف و وظایف، اجرای پیش آزمون، آموزش استفاده از پیام های کلامی و غیر کلامی، تحلیل ساختاری ساده حالات نفسانی (بالغ، والد، کودک) و ارائه شرح مختصری از وضعیت و تاریخچه زندگی و روابط بین فردی توسط نوجوانان.                                                                                                                                                                                                                                                                |
| دوم   | آموزش و بحث درباره تاریخچه تحلیل رفتار متقابل                                                                                                                                                               | بحث درباره تاریخچه تحلیل رفتار متقابل توسط درمانگر و فراهم آوردن شرایطی تا اعضا برای تکلیف خانگی آماده شوند، قرائت کردن یک مورد از ارتباط محاوره ای خود توسط تک تک نوجوانان و بحث درباره آن، ارائه تکلیف خانگی (رسم آگوگرام) به نوجوانان.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| سوم   | توضیح قواعد ارتباطی و نقش آن درباره احترام به خود، دیگران، دوستان و نحوه ابراز وجود                                                                                                                         | بررسی تکلیف خانگی اعضا، توضیح مختصری در خصوص کتاب وضعیت آخر و چهار حالت روانی، فرآیند درمان در این جلسه وجود قواعد و نقش قواعد ارتباطی درباره احترام به خود، دیگران، دوستان و نحوه ابراز وجود، ارائه تکلیف خانگی (رسم آگوگرام برحسب تحلیل ساختاری پیچیده) به نوجوانان.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| چهارم | آموزش نوازش و آشنایی با نقش الگوهای ارتباطی در زندگی های شخصی و اجتماعی                                                                                                                                     | بررسی تکلیف خانگی اعضا، آشنایی اعضای گروه با نقش الگوهای ارتباطی در زندگی های شخصی و اجتماعی، آموزش نوازش، روابط متقابل مکمل و متقاطع.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| پنجم  | تشریح بازنوازی های غیرارادی دوران کودکی (من کودک)                                                                                                                                                           | بررسی تکلیف خانگی اعضا، تشریح بازنوازی های غیرارادی دوران کودکی (من کودک) و وضعیت های اساسی زندگی به طور کامل، هر کدام از اعضای گروه دو صفحه از کتاب بازی های روانی (اریک برن) با ارائه بازی «چرا فلان کار را نمی کنی؟ آره، اما» معرفی و شرح سطح اجتماعی و پرداختن به بازی «چرا فلان کار را نمی کنی؟ آره، اما» با هدف آشنایی اعضا با جو بازی ها و تحلیل آن.                                                                                                                                                                                                                                                             |
| ششم   | آموزش بازنوازی حالت من بالغ                                                                                                                                                                                 | درخواست از اعضا برای بیان مشغولیت های ذهنی که با آن مواجه هستند، این مشغولیت ها می تواند روابط سطحی و اختلافات در خانواده، نداشتن اراده و انگیزه، ناپایداری، اطاعت بی چون و چرا، زندگی گروهی و... باشد، فرآیند درمان آموزش بازنوازی حالت من بالغ بود، درخواست مجدد از اعضا برای بحث و تبادل نظر درباره مشغولیت ها و تعامل خود با دیگران، آموزش روابط پنهان و رفتار متقابل مضاعف، و نیز ارائه تکلیف خانگی همراه با چند مثال از روابط پنهان.                                                                                                                                                                              |
| هفتم  | آموزش چهار وضعیت وجودی و شفای کودک درون، تجزیه و تحلیل حالات (کودک، بالغ، والد) توسط اعضا و کاربرد نحوه برقراری ارتباط بین این حالات در رفتار روزمره، ارائه تکلیف خانگی (پرسش و پاسخ با دست مسلط و نامسلط). | بررسی تکلیف خانگی اعضا، آموزش چهار وضعیت وجودی و شفای کودک درون، تجزیه و تحلیل حالات های (کودک، بالغ، والد) توسط اعضا و کاربرد نحوه برقراری ارتباط بین این حالات در رفتار روزمره، ارائه تکلیف خانگی (پرسش و پاسخ با دست مسلط و نامسلط).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| هشتم  | آموزش مفاهیم مدیریت زمان و شیوه های فعال سازی بالغ از مداخلات                                                                                                                                               | بررسی تکلیف خانگی اعضا، کار به صورت عملی (تمرین ایفای نقش)، تمرین مهارت های ارتباطی، بیان قصه های هر یک از اعضا که تمایل به آن داشتند، آموزش مفاهیم مدیریت زمان و شیوه های فعال کردن بالغ، ارائه تکلیف خانگی (تعیین مدیریت زمان و استفاده از من بالغ در رفتارهای خود).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| نهم   | ارائه به صورت بازخورد برخی از حالات های نفسانی و رفتار کتونی فرد در قالب ایفای نقش                                                                                                                          | بررسی تکلیف خانگی اعضا، توضیح درباره نمایش کاربمن و چهار وضعیت زندگی، ابتدا چند نمونه از بازی های مطرح شده در کتاب تحلیل بازی های اریک برن، معرفی و تحلیل شدند، سپس با استفاده از بازی «الکلی» و «اگه به خاطر تو نیوه همراه با تحلیل و روابط آن ها بر اساس نمودار سه دایره ای و با استفاده از مثل کاربمن، پرداختن نوجوانان به بحث و گفتگو درباره تحلیل های ارائه شده درباره شخصیت های داستان، و همچنین بازی ها و وضعیت های خود.                                                                                                                                                                                         |
| دهم   | در دست گرفتن قدرت اجرایی من بالغ، به کارگیری آموخته های تحلیل رفتار متقابل در محیط های گروهی، خانواده و اجتماع در جهت نیل به خود رهبری                                                                      | ارائه مبحث پیش نویس زندگی و تعاریف آن به شرکت کنندگان، اقدام به تحلیل پیش نویس شخصیت های اصلی داستان زندگی یکی از شرکت کنندگان با استفاده از تحلیل های جلسه قبل درباره بازی ها، شخصیت و چهره وضعیت زندگی در سطح تحلیل تبادل مقدماتی، در واقع مداخله درمانی جلسه آخر در خصوص در دست گرفتن قدرت اجرایی من بالغ، به کارگیری آموخته های تحلیل رفتار متقابل در محیط های گروهی، خانواده و اجتماع در جهت نیل به تمامی مباحث ارائه شده در طول این ۱۰ جلسه انجام شد و به عنوان حسن ختام این جلسات ضمن تشکر و قدردانی از تمامی شرکت کنندگان، لوح یادبودی به هر یک از آنان تقدیم شد، همچنین در پایان این جلسه پس آزمون اجرا گردید. |

## یافته‌ها

جهت بررسی فرضیه پژوهش از کوواریانس استفاده شد. ابتدا برای بررسی پیش‌فرض کوواریانس از آزمون لوین و کلموگروف اسمیرنف استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲. نتایج آزمون لوین و کلموگروف اسمیرنف (پرخاشگری)

| سطح معناداری (آزمون لوین) | F (آزمون لوین) | آماره Z (کلموگروف اسمیرنف) | سطح معناداری (کلموگروف اسمیرنف) |
|---------------------------|----------------|----------------------------|---------------------------------|
| ۰/۶۵                      | ۱/۶۵           | ۰/۸۰                       | ۰/۳۶                            |

جدول شماره ۲، نتایج آزمون لوین برای تساوی خطای واریانس‌ها را نشان می‌دهد، از آنجاکه F محاسبه شده معادل ۱/۶۵ با سطح معناداری ۰/۶۵ بیشتر از مقدار ۰/۰۵ می‌باشد، در نتیجه پیش‌فرض برابری واریانس‌ها تأیید می‌گردد. نتایج جدول شماره ۱ حاکی از نرمال بودن نمرات کاهش پرخاشگری می‌باشد، زیرا آماره Z، ۰/۸۰ به دست آمده که با سطح معناداری ۰/۳۶ بیشتر از سطح ۰/۰۵ می‌باشد. لذا به منظور بررسی تفاوت از تحلیل کوواریانس استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره ۳ ملاحظه می‌شود.

جدول ۳. نتایج تحلیل کوواریانس نمرات آزمون پرخاشگری

| منابع       | مجموع مجذورات | درجه آزادی صورت | میانگین مجذورات | F مقدار | سطح معناداری | مجذور اتا |
|-------------|---------------|-----------------|-----------------|---------|--------------|-----------|
| پیش‌آزمون   | ۸/۹۶          | ۱               | ۸/۹۶            | ۱/۱۲    | ۰/۸۹         | ۰/۰۹      |
| عمل آزمایشی | ۶۷۸۹۱/۸۸      | ۱               | ۶۷۸۹۱/۸۸        | ۳۵۹/۶۱  | ۰/۰۰         | ۰/۸۰۵     |
| خطا         | ۴۳۱۲/۵۳       | ۲۷              | ۶۷/۱۳           |         |              |           |

همان‌طور که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود، سطح معناداری بین گروه‌ها محاسبه شده (۰/۰۱) کمتر از ۰/۰۵ است، در نتیجه فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر پرخاشگری در نوجوانان بزهکار شهر زاهدان اثربخشی دارد، تأیید می‌شود. مجذور اتا، نشان می‌دهد که میزان اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر پرخاشگری در نوجوانان بزهکار شهر زاهدان ۰/۸۰ است.

جدول ۴. نتایج آزمون لوین و کلموگروف اسمیرنف (تنظیم هیجان)

| سطح معناداری (آزمون لوین) | F (آزمون لوین) | آماره Z (کلموگروف اسمیرنف) | سطح معناداری (کلموگروف اسمیرنف) |
|---------------------------|----------------|----------------------------|---------------------------------|
| ۰/۷۹                      | ۰/۹۳           | ۰/۳۳                       | ۰/۸۶                            |

جدول شماره ۴، نتایج آزمون لوین برای تساوی خطای واریانس‌ها را نشان می‌دهد، از آنجاکه F محاسبه شده معادل ۰/۷۹ با سطح معناداری ۰/۹۳ بیشتر از مقدار ۰/۰۵ می‌باشد، در نتیجه پیش‌فرض برابری واریانس‌ها تأیید می‌گردد. نتایج جدول شماره ۴ حاکی از نرمال بودن نمرات تنظیم هیجان می‌باشد، زیرا آماره Z، ۰/۳۳ به دست آمده که با سطح معناداری ۰/۸۶ بیشتر از سطح ۰/۰۵ می‌باشد. لذا به منظور بررسی تفاوت از تحلیل کوواریانس استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره ۵ ملاحظه می‌شود.

جدول ۵. نتایج تحلیل کوواریانس نمرات آزمون تنظیم هیجان

| منابع       | مجموع مجذورات | درجه آزادی صورت | میانگین مجذورات | F مقدار | سطح معناداری | مجذور اتا |
|-------------|---------------|-----------------|-----------------|---------|--------------|-----------|
| پیش‌آزمون   | ۳۴/۴۸         | ۱               | ۳۴/۴۸           | ۰/۷۶    | ۰/۸۹         | ۰/۰۵      |
| عمل آزمایشی | ۶۳۴۱۹/۵۱      | ۱               | ۶۳۴۱۹/۵۱        | ۳۸۶/۵۹  | ۰/۰۱         | ۰/۹۰      |
| خطا         | ۲۳۸۰/۲۱       | ۲۷              | ۶۶/۰۷           |         |              |           |

همان‌طور که در جدول شماره ۵ مشاهده می‌شود، سطح معناداری بین گروه‌ها محاسبه شده (۰/۰۱) کمتر از ۰/۰۵ است، در نتیجه فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر تنظیم هیجان اثربخشی دارد، تأیید می‌شود. مجذور اتا، نشان می‌دهد که میزان اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر تنظیم هیجان در نوجوانان بزهکار شهر زاهدان ۰/۹۰ است.

جدول ۶. نتایج آزمون لوین و کلموگروف اسمیرنوف (حل مسئله اجتماعی)

| سطح معناداری (آزمون لوین) | F (آزمون لوین) | آماره Z (کلموگروف اسمیرنوف) | سطح معناداری (کلموگروف اسمیرنوف) |
|---------------------------|----------------|-----------------------------|----------------------------------|
| ۰/۸۹                      | ۱/۱۶           | ۰/۶۵                        | ۰/۸۳                             |

جدول شماره ۶، نتایج آزمون لوین برای تساوی خطای واریانس‌ها را نشان می‌دهد، از آنجاکه F محاسبه شده معادل ۱/۱۶ با سطح معناداری ۰/۸۹ بیشتر از مقدار ۰/۰۵ می‌باشد، در نتیجه پیش فرض برابری واریانس‌ها تأیید می‌گردد. نتایج جدول شماره ۶ حاکی از نرمال بودن نمرات حل مسئله اجتماعی می‌باشد، زیرا آماره Z، ۰/۶۵ به دست آمده که با سطح معناداری ۰/۸۳ بیشتر از سطح ۰/۰۵ می‌باشد. لذا به منظور بررسی تفاوت از تحلیل کوواریانس استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره ۷ ملاحظه می‌شود.

جدول ۷. نتایج تحلیل کوواریانس نمرات آزمون تنظیم حل مسئله اجتماعی

| منابع       | مجموع مجذورات | درجه آزادی صورت | میانگین مجذورات | F مقدار | سطح معناداری | مجذور اتا |
|-------------|---------------|-----------------|-----------------|---------|--------------|-----------|
| پیش آزمون   | ۵۹/۶۲         | ۱               | ۵۹/۶۲           | ۱/۰۳    | ۰/۶۲         | ۰/۰۹      |
| عمل آزمایشی | ۴۸۱۲۳/۶۶      | ۱               | ۴۸۱۲۳/۶۶        | ۲۸۹/۱۱  | ۰/۰۱         | ۰/۸۶      |
| خطا         | ۴۲۱۹/۳۸       | ۲۷              | ۷۹/۳۵           |         |              |           |

همان‌طور که در جدول شماره ۷ مشاهده می‌شود، سطح معناداری بین گروه‌ها محاسبه شده (۰/۰۱) کمتر از ۰/۰۵ است، در نتیجه فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر حل مسئله اجتماعی در نوجوانان بزهکار شهر زاهدان اثربخشی دارد، تأیید می‌شود. مجذور اتا، نشان می‌دهد که میزان اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر حل مسئله اجتماعی در نوجوانان بزهکار شهر زاهدان ۰/۹۰ است.

### بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر پرخاشگری، تنظیم هیجان و حل مسئله اجتماعی در نوجوانان بزهکار شهر زاهدان انجام شد. بر اساس یافته‌های به دست آمده از این پژوهش مشخص شد که با کنترل پیش‌آزمون بین نوجوانان بزهکار گروه آزمایش و گروه گواه از نظر پرخاشگری، تنظیم هیجان و حل مسئله اجتماعی در نوجوانان بزهکار شهر زاهدان تفاوت معناداری وجود دارد، به بیانی دیگر آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل، پرخاشگری را کاهش و تنظیم هیجان و حل مسئله اجتماعی را در نوجوانان بزهکار شهر زاهدان به‌طور معناداری بهبود بخشیده است. این یافته‌ها با یافته‌های پژوهش‌های پیشین مانند کامپوس (۲۰۱۸)، فام (۲۰۱۷)، سکونینا و آلتشین (۲۰۱۵)، رحمتی و همکاران (۱۳۹۸)، صرامی و همکاران (۱۳۹۶)، آقاییوسفی و منجم (۱۳۹۴) و کاظمی و همکاران (۱۳۹۱) همسو می‌باشد.

بنابراین در تبیین نتایج پژوهش حاضر می‌توان گفت که پیامدهای آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل منجر به کاهش خشم و عصبیت در نوجوانان بزهکار می‌شود و در آنان آمادگی‌های لازم را برای مقابله با چالش‌های زندگی فراهم می‌آورد. همچنین تحلیل رفتار متقابل باعث شدن شخصیت نوجوانان در مقابل مشکلات و مسائل تنش‌زای زندگی، افزایش بینش منطقی آنان نسبت به زندگی، کاهش پرخاشگری، افزایش مهارت اداره زندگی شخصی و برقراری ارتباط با محیط و جامعه می‌گردد. علاوه بر این در تبیین اثربخشی این روش درمانی بر بهبود تنظیم هیجان، می‌توان گفت که آموزش تحلیل رفتار متقابل، آموزش مناسب حالات من و بازی‌های روانی موجبات کاهش استفاده از راهبردهای ناسازگارانه تنظیم هیجان که شامل سرزنش خود، نشخوار

فکری، فاجعه‌انگاری و سرزنش دیگران را فراهم می‌کند. همچنین این روش می‌تواند باعث بهبود در مهارت‌های هیجانی که شامل توانایی تشخیص دادن و بیان کردن هیجانات، از طریق تأثیر بر صمیمیت شود و در پیشگیری از انواع اختلالات روانی مؤثر باشد. همچنین در تبیین تأثیرگذاری تحلیل رفتار متقابل بر بهبود توانایی حل مسئله اجتماعی در نوجوانان بزهکار می‌توان گفت که این روش درمانی با آموزش چگونگی تحلیل روابط، به‌ویژه انواع روابط مکمل، متقاطع و نهفته، افراد را با نحوه برقراری ارتباط مؤثر آشنا می‌کند؛ به عبارت دیگر افراد را به مهارت‌های ارتباطی مناسب مجهز می‌کند تا با تشخیص حالات خود و دیگران به‌خصوص با توجه به سرنخ‌های کلامی و غیرکلامی بتوانند ارتباط مناسب مکملی را برقرار کنند. درمجموع به نظر می‌رسد، تحلیل رفتار متقابل با آموزه‌هایی در رابطه با ایجاد نیت و انگیزه‌های مثبت به یکدیگر، بهبود مهارت‌های حل مسئله و مهارت‌های هیجانی، اصلاح عملکردهای شناختی و افزایش خود افشاسازی و درعین حال افزایش تحقق خویشتن و کمک به افراد برای رسیدن به استقلال و خود پیروی و رها شدن از الگوهای ناکارآمد و مخرب جهت برقراری ارتباط، ایجاد امید و حسن نیت نسبت به خود، دیگری و دنیا با اتخاذ وضعیت سالم زندگی طی یک فرآیند اصلاح درون فردی - میان فردی می‌تواند به بهبود کیفیت روابط اجتماعی منجر گردد.

به‌رغم محدودیت‌های این پژوهش همچون محدود نمودن جامعه آماری به نوجوانان بزهکار کانون اصلاح و تربیت شهر زاهدان و عدم همکاری برخی از این افراد که ممکن است پاسخ‌دهی به پرسشنامه‌ها و نتایج پژوهش را متأثر ساخته باشد، پیشنهاد می‌گردد جهت تعمیم بهتر نتایج، پژوهش‌های مشابه در سایر استان‌ها انجام شود و همچنین به بررسی میزان تأثیر و نقش سن، جنسیت، فرهنگ و منطقه جغرافیایی بر این نوجوانان پرداخته شود.

### تشکر و قدردانی

بدین‌وسیله از مسئولان محترم کانون اصلاح و تربیت شهر زاهدان و تمامی افرادی که صادقانه در این پژوهش حضور داشتند تشکر و قدردانی می‌گردد.

### منابع

- احمدی، آ؛ پورنقاش تهرانی، س؛ صابری، م؛ و ارجمندنیاء، ع. ا. (۱۳۹۷). بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و آسیب‌دیده اجتماعی در شهر تهران. *مجله علوم روانشناختی*، ۱۷(۶۶)، ۲۲۸-۲۴۵.
- آقاییوسفی، ع؛ و منجم، ع. (۱۳۹۴). اثربخشی روان‌درمان گروهی مبتنی بر تحلیل رفتار متقابل بر طرحواره‌های هیجانی معتادین در حال ترک. *مجله طب نظامی*، ۴(۲)، ۱۱۳-۱۲۴.
- بیانی، ع. ا؛ و بیانی، ع. (۱۳۸۹). ویژگی‌های روان سنجی فرم کوتاه سیاهه حل مساله اجتماعی. *روانشناسی تحولی (روانشناسان ایرانی)*، ۷(۲۶)، ۱۴۷-۱۵۴.
- جعفری، ع؛ غضنفریان، ف؛ علی اکبری، م؛ و کمرزین، ح. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش مهارت‌های مقابله‌ای بر تنظیم هیجانی در نوجوانان بزهکار. *دست‌آوردهای روان‌شناختی*، ۲۴(۱)، ۹۷-۱۱۰.
- خان‌محمدی اطاقسرا، ا؛ همایونی، ع؛ و اسحاقی، س. م. (۱۳۹۳). رابطه بین هوش هیجانی با سلامت روانی در نوجوانان بزهکار و عادی. *جامعه‌شناسی مطالعات جوانان*، ۴(۱۳)، ۹-۲۲.
- خدابخشی، م؛ فتح‌الزاده، ن؛ دربانی، س. ع؛ و رستمی، م. (۱۳۹۵). بررسی تأثیر آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر صمیمیت اجتماعی و سازگاری دانشجویان خوابگاهی. *فصلنامه شخصیت و تفاوت‌های فردی*، ۵(۱۴)، ۳۱-۹.

- رعیت ابراهیم آبادی، م؛ ارجمندینا، ع.؛ ا؛ و افروز، غ. (۱۳۹۴). تأثیر برنامه آموزشی مثبت نگری بر شادکامی و باورهای غیرمنطقی نوجوانان بزهکار. *پژوهشنامه روانشناسی مثبت*، ۱(۲ (پیاپی ۲)، ۱-۱۳.
- سامانی، س. (۱۳۸۶). بررسی پایایی و روایی پرسش نامه پرخاشگری باس و پری. *مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران (اندیشه و رفتار)*، ۱۳(۴ (پیاپی ۵۱))، ۳۶۵-۳۵۹.
- سامانی، س؛ و صادقی، ل. (۱۳۸۹). کفایت شاخص‌های روان سنجی پرسشنامه تنظیم شناختی هیجان. *روشها و مدل‌های روان شناختی*، ۱(۱)، ۶۲-۵۱.
- صدری، ش؛ پزشک، ش؛ و طبیلی، م. (۱۳۹۵). ویژگی‌های شخصیتی و مکانیسم‌های دفاعی بزهکاران پسر کانون اصلاح و تربیت بر اساس نوع جرم. *روانشناسی افراد استثنایی*، ۶(۲۳)، ۱۷۹-۱۹۷.
- صرامی، ن؛ یزدخواستی، ف؛ و عریضی سامانی، ح. (۱۳۹۶). اثربخشی سایکودراما با محتوای تحلیل رفتار متقابل بر تنظیم هیجانی و عملکرد اجتماعی انطباقی دختران نوجوان بدسرپرست. *روان شناسی بالینی*، ۹(۴)، ۸۳-۹۴.
- کاظمی، ز؛ نشاطدوست، ح. ط؛ کجباف، م. ب؛ عابدی، ا؛ آقامحمدی، س؛ و صادقی، س. (۱۳۹۱). اثربخشی آموزش تحلیل رفتار متقابل بر صمیمیت اجتماعی دختران فراری. *مطالعات اجتماعی و روانشناختی زنان*، ۱۰(۳)، ۱۳۹-۱۶۲.
- کرد نوقابی، ر؛ مرادی، ش؛ و دلفان بیرانوند، آ. (۱۳۹۶). خشونت در مدرسه: نقش توانایی همدلی، مهارت های ارتباطی و حل تعارض در کاهش رفتارهای خشونت آمیز نوجوانان. *روانشناسی معاصر*، ۱۲(۲)، ۱۷۲-۱۸۵.
- محمودپور، ع؛ دربا، م؛ خاتجانی وشنکی، س؛ و پاشا، ش. (۱۳۹۹). پیش‌بینی شایستگی تحصیلی بر اساس سبک‌های فرزندپروری، خودکارآمدی ادراک شده و تنظیم هیجان دانش آموزان. *مجله علوم روانشناختی*، ۱۹(۹۳)، ۱۱۱۵-۱۱۲۴.
- محمودی‌نیا، س؛ سپاه منصور، م؛ امامی پور، س؛ و حسینی، ف. (۱۳۹۷). مقایسه اثربخشی برنامه آموزش جایگزین پرخاشگری و برنامه آموزش ایمن سازی در مقابل استرس بر تکانشگری نوجوانان. *فصلنامه پژوهش‌های روان شناسی اجتماعی*، ۱۶(۶۳)، ۱-۱۸.
- مرادی، س؛ ابوالقاسمی، ع؛ و یگانه، ط. (۱۳۹۴). کارآمدی آموزش حل مساله اجتماعی بر کنترل عاطفی دختران آزاردیده هیجانی. *پژوهش‌های نوین روانشناختی (روانشناسی دانشگاه تبریز)*، ۱۰(۴۰)، ۱۹۳-۲۰۹.
- Aazami, A., Valek, R., Ponce, A. N., & Zare, H. (2023). Risk and protective factors and interventions for reducing juvenile delinquency: A systematic review. *Social Sciences*, 12(9), 474.
- Aldao, A., Nolen-Hoeksema, S., & Schweizer, S. (2010). Emotion-regulation strategies across psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical psychology review*, 30(2), 217-237.
- Australian Institute of Criminology. (2010). *Australian crime: Facts and figures 2009*. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Bush, N. F. (2009). Anger and Depression. *Journal of continuing professional development*, 15, 271-278.
- Campos, L. P. (2018). Meeting the challenges of a vengeful world with a socially responsible transactional analysis. *Transactional Analysis Journal*, 48(2), 126-138.
- Carroll, A., Gordon, K., Haynes, M., & Houghton, S. (2013). Goal setting and self-efficacy among delinquent, at-risk and not at-risk adolescents. *Journal of youth and adolescence*, 42, 431-443.
- Cho, S., & Galehan, J. (2020). Stressful life events and negative emotions on delinquency among Korean youth: An empirical test of general strain theory assessing longitudinal mediation analysis. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 64(1), 38-62.
- Cohen, T. R., Mujica, C. A., Gardner, M. E., Hwang, M., & Karmacharya, R. (2020). Mental health units in correctional facilities in the United States. *Harvard Review of Psychiatry*, 28(4), 255-270.
- D'Zurilla, T. J., Nezu, A. M., & Maydeu-Olivares, A. (2002). Social problem-solving inventory-revised.
- Daughters, S. B., Reynolds, E. K., MacPherson, L., Kahler, C. W., Danielson, C. K., Zvolensky, M., & Lejuez, C. W. (2009). Distress tolerance and early adolescent externalizing and internalizing symptoms: The moderating role of gender and ethnicity. *Behaviour research and therapy*, 47(3), 198-205.
- DeLisi, M., & DeLisi, M. (2016). *Why Psychopathy as unified theory of crime?* (pp. 1-13). Palgrave Macmillan US.
- DeLisi, M., Pechorro, P., Gonçalves, R. A., & Maroco, J. (2021). An antisocial alchemy: Psychopathic traits as a moderator of the different forms and functions of aggression in delinquency and conduct disorder among youth. *International journal of law and psychiatry*, 77, 101717.

- Deutsch, A. R., Crockett, L. J., Wolff, J. M., & Russell, S. T. (2012). Parent and peer pathways to adolescent delinquency: Variations by ethnicity and neighborhood context. *Journal of youth and adolescence*, 41, 1078-1094.
- Dishion, T. J., & Patterson, G. R. (2015). The development and ecology of antisocial behavior in children and adolescents. *Developmental psychopathology: Volume three: Risk, disorder, and adaptation*, 503-541.
- Garnefski, N., Kraaij, V., & Spinhoven, P. (2002). Manual for the use of the Cognitive Emotion Regulation Questionnaire. *Leiderdorp, The Netherlands: DATEC*, 23(3), 141-149.
- Gratz, K. L., & Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal of psychopathology and behavioral assessment*, 26, 41-54.
- Hoebe, E. M., & Weerman, F. M. (2016). Why is involvement in unstructured socializing related to adolescent delinquency?. *Criminology*, 54(2), 242-281.
- Hoffman, W. F., Jacobs, M. B., Dennis, L. E., McCreedy, H. D., Hickok, A. W., Smith, S. B., & Kohno, M. (2020). Psychopathy and corticostriatal connectivity: The link to criminal behavior in methamphetamine dependence. *Frontiers in psychiatry*, 11, 90.
- Kennedy, T. D., Detullio, D., & Millen, D. H. (2020). *Juvenile Delinquency* (p. 47). Springer.
- Kim, M. S., Bang, G., & Ko, I. J. (2017). The agent communication simulation based on the ego state model of transactional analysis. In *Advances in Computer Science and Ubiquitous Computing: CSA-CUTE2016 8* (pp. 360-365). Springer Singapore.
- Mathias, C. W., Dougherty, D. M., Marsh, D. M., Moeller, F. G., Hicks, L. R., Dasher, K., & Bar-Eli, L. (2002). Laboratory measures of impulsivity: A comparison of women with or without childhood aggression. *The Psychological Record*, 52, 289-303.
- Mobini, S., Grant, A., Kass, A. E., & Yeomans, M. R. (2007). Relationships between functional and dysfunctional impulsivity, delay discounting and cognitive distortions. *Personality and individual differences*, 43(6), 1517-1528.
- Peach, H. D., & Gaultney, J. F. (2013). Sleep, impulse control, and sensation-seeking predict delinquent behavior in adolescents, emerging adults, and adults. *Journal of Adolescent Health*, 53(2), 293-299.
- Pham, L. M. (2017). *Effects of Transactional Analysis Therapy on Anxiety Disorders in Substance Abusers*. Brandman University.
- Roe, S., & Ashe, J. (2008). Young people and crime: Findings from the 2006 Offending, Crime and Justice Survey.
- Sokovnina, M. S., & Aleshin, V. N. (2015). Integration of Psychodrama and Transactional Analysis Methods in psychoeducational work with school-age children in Russia. *International Journal of Transactional Analysis Research & Practice*, 6(1), 15-27.
- Spruit, A., Schalkwijk, F., Van Vugt, E., & Stams, G. J. (2016). The relation between self-conscious emotions and delinquency: A meta-analysis. *Aggression and violent behavior*, 28, 12-20.
- Stewart, L., & Joines, V. (2009). *Today: A new introduction to transactional analysis*. 3 ed. North Carolina: Lifespace Publication.
- Street, N. W., McCormick, M. C., Austin, S. B., Slopen, N., Habre, R., & Molnar, B. E. (2016). Sleep duration and risk of physical aggression against peers in urban youth. *Sleep health*, 2(2), 129-135.
- Trinidad, A., Vozmediano, L., & San-Juan, C. (2020). Environmental factors in juvenile delinquency: A systematic review of the situational perspectives' literature. *Reviewing Crime Psychology*, 240-266.
- Van Veen, M. M., Lancel, M., Şener, O., Verkes, R. J., Bouman, E. J., & Rutters, F. (2022). Observational and experimental studies on sleep duration and aggression: A systematic review and meta-analysis. *Sleep medicine reviews*, 64, 101661.
- Xie, X., Chen, W., Lei, L., Xing, C., & Zhang, Y. (2016). The relationship between personality types and prosocial behavior and aggression in Chinese adolescents. *Personality and Individual Differences*, 95, 56-61.